

نقش جهاد تبیین در ایجاد وحدت و اتحاد امت اسلامی

□ موسی رضایی *

چکیده

هر نوع تلاش در عرصه دینی را می‌توان جهاد گفت ولی مهمترین آنها جهاد تبیین است یعنی تلاش در عرصه تبیین آموزه‌های دینی و بالا بردن آگاهی دینی امت اسلامی، که نقش بزرگ در سیادت و سعادت امت اسلامی دارد اگر بخواهیم نقش جهاد تبیین در سیادت و سعادت امت اسلامی را بدانیم کافی است یک نگاه در تاریخ پرفراز و نشیب امت اسلامی داشته باشیم در هر جای که دشمنان اسلام نتوانستند به اهداف شان برسند بر اثر جهاد تبیین بودند رسوایی بنی امیه در برابر اهل بیت و ناکامی امریکا در برابر ملت ایران را می‌توان از این نمونه‌ها نام برد و یکی از عرصه‌های مهم سیادت امت اسلامی عرصه اتحاد امت اسلامی است که جهاد تبیین نقش بزرگی در این عرصه دارد امروز دشمنان امت اسلامی از جهل مسلمان استفاده می‌کنند و اختلافات مذهبی را میان شان دامن می‌زنند و گروه‌های تند رو را تجهیز می‌کنند و هر روز به آتش جنگ مذهبی و فرقه ای می‌دمند؛ لذا امروز در جغرافیای جهان اسلام کمتر جای را می‌توانیم پیدا کنیم که دچار درگیری مذهبی و فرقه ای نباشد مسلمانان با شعار الله اکبر همدیگر را می‌کشند؛ همه این‌ها بر اثر کم کاری نخبگان در جهاد تبیین است اگر در این عرصه خوبکار شود خواهیم دید که مسلمانان با حفظ اعتقادات و باورهای مذهبی شان در برابر دشمن مشترک در صف واحد قرار می‌گیرند و برادری که قرآن از آن صحبت می‌کند «انما المؤمنون اخوه» (حجرات/۱۰) را به نمایش خواهند گذاشت.

کلید واژه‌ها: جهاد، وحدت، قرآن، اتحاد.

---

* دانشجوی دکتری فقه مقارن مجتمع عالی فقه جامعه المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ العالمية.

مقدمه

در سال‌های اخیر جهاد تبیین از طرف مقام معظم رهبری مدظله العالی، با جدیت مطرح شد و فرمودند اگر شما حقایق دین، انقلاب، و ارزشهای آن را روایت گری و تبیین نکنید، دشمن طبق سلیقه خود آنها را روایت خواهد کرد؛ (سخنرانی مقام معظم رهبری در جمع مداحان ۱۴۰۰/۱۱/۳) این فرمایش بسیار دقیق است؛ ما هر کجا از عرصه‌های دینی و اجتماعی مان موفقیت‌های را داریم، مرهون زحمات بزرگان و پیشگامان دین و مذهب و اجتماع ما در عرصه جهاد تبیین است؛ در قضیه عاشورا، بنی امیه میخواست کار را تمام کنند و از اهل بیت نام و یادی باقی نگذارند، امروز هم دشمنان دین، تلاش می‌کنند که اتحاد امت اسلامی و سلامت جامعه اسلامی را به خطر بیندازند. تبیین نقاط مشترک که سبب وحدت و اتحاد در برابر صف دشمنان اسلام می‌گردد یکی از مهم‌ترین اقسام جهاد تبیین است. قرآن مجید اتحاد جامعه اسلامی را بسیار دارای اهمیت دانسته و از تشتت و پراکندگی نهی میکند: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (۱۰۳/ آل عمران) یعنی ای امت اسلامی به ریسمان محکم الهی چنگ بزنید و اختلاف و نزاع نداشته باشید. در برخی از آیات صریحا بیان می‌کند که نزاع و اختلاف یک جامعه باعث ضعف و فشلی آن جامعه است «وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ» (۴۶/ انفال). نزاع و اختلاف نکنید که فشل و ضعیف می‌شوید و قوت و نیروی شما و هیمنه شما از بین می‌رود و از همه مهم‌تر قرآن مؤمنین را برادر هم خوانده «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ» (۱۰/ حجرات) مؤمنین برادر هم هستند پس بین برادران تان اصلاح کنید؛ بنا بر این اقتدار امت اسلامی بستگی به اتحاد و برادری آنها دارد لذا علمای مذاهب اسلامی و نخبگان باید وارد عرصه جهاد شده و بتوانند حقایق دینی و ارزشهای اسلامی را برای توده امت اسلامی بیان و تبلیغات دشمن را بی اثر و نگذارند ارزشهای اسلامی توسط دشمن بطوری وارونه در جامعه اسلامی جلوه داده شود.

قبل از آن که وارد بحث اصلی شویم، ضروری است چند تا از مفاهیم تعریف شود همانندی مفهوم جهاد تبیین و اتحاد امت اسلامی.

الف) جهاد تبیین

جهاد تبیین از دو واژه جهاد و تبیین، تشکیل شده است برای فهم معنی و مفهوم آن باید هر کدام را جداگانه بررسی کرد؛ ابتدا جهاد را بررسی می‌کنیم؛ جهاد در لغت به معنی بذل و سع و به کار بردن توان استعمال می‌شود و نیز به معنی نبرد با دشمن به کار می‌رود و در اصطلاح شرعی بمعنی بذل مال و نفس برای اعلای کلمه توحید جهاد اطلاق می‌شود و نیز جهاد به معنی خاص که همان بکارگیری توان برای دفع دشمن است استعمال می‌شود و جهاد به معنی خاص سه نوع است اول دفع دشمن ظاهر دوم جهاد با شیطان و سوم جهاد با نفس و هر سه این نوع در آیه ۷۸ / سوره حج جمع است؛ (وَ جَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ) (مشکنی، بی تا: ۱۹۱ و سعدی ابوجیب، ۱۴۰۸: ۷۱ و نیز واسطی، زبیدی، ۱۴۱۴: ۴/۴۰۸. و فیومی، بی تا: ۲/۱۱۲ و صاحب بن عباد، ۱۴۱۴: ۳/۳۷۰)

مقام معظم رهبری در دیدار مداحان اهل بیت می‌فرماید: در اصطلاح اسلامی و منطق اسلامی، جهاد این [کاری] است که در مقابل دشمن انجام می‌گیرد. شما [اگر] کار اقتصادی بکنید برای مقابله با دشمن، می‌شود جهاد؛ کار علمی و تحقیقی بکنید برای مقابله با دشمن، می‌شود جهاد؛ حرف بزیند، تبیین کنید برای خنثی کردن و سوسه دشمن، می‌شود جهاد؛ اینها همه جهاد است. (سخنرانی مقام معظم رهبری در دیدار با مداحان ۱۳/۱۱/۱۴۰۰)

اما مراد از بیان و تبیین همان کشف و اظهار مقصود است؛ تبیین، یعنی بیان حقیقت و از بین بردن غبار جهالت و تحریف از اذهان؛ ذهن انسان ممکن است دچار ابهام شود، مورد تحریف قرار گیرد و دشمن یا هر فرد دیگری آن را از مسیر حقیقی و عقلانی خودش منحرف کند. به عبارتی تبیین به معنای بی تفاوت نبودن انسان نسبت به ذهنی است که به کمک نیاز دارد و باید تعلیم ببیند. در بسیاری از کتب لغت با استناد به این آیات و نظایر آن از قرآن «هَذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَ هُدًى»

(آل عمران/۱۳۸) این کلام و سخنی روشن است برای مردم «خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ - الْبَيَانَ» الرحمن: ۴) انسان را آفرید و باو بیان و کشف ما فی الضمیر را تعلیم کرد. «ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ» (قیامة: ۱۹) «وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ» (نحل: ۸۹)، کتاب را بر تو بجهت بیان

هر چیز فرستادیم. «وَأَتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ» (صافات: ۱۱۷) بآن دو کتاب روشن دادیم. همین معنی کشف و اظهار مقصود را بکار می‌برد و می‌فرماید: آنچه که کلام مجمل و مبهم را شرح می‌دهد نیز بیان گفته می‌شود؛ (واسطی، زبیدی، ۱۴۱۴: ۸۲/۱۸. و قرشی، ۱۴۱۲: ۲۵۹/۱)

بنا بر این جهاد تبیین به معنی تلاش و بذل و سع برای روشن نمودن و اظهار حقایق دینی و ارزشهای اسلامی است یعنی تمام توانش را بکار بگیرد تا ارزشهای اسلامی و حقایق دینی و حدود شریعت را برای توده امت اسلامی بیان کند تا به این وسیله بر تبلیغات دشمن غلبه کند و جلوی تبلیغات مسموم دشمن گرفته شود؛ به فرموده مقام معظم رهبری؛ جهاد تبیین، مهم‌ترین عرصه جهاد است؛ زیرا اکنون دشمن با هزاران دستگاه رسانه‌ای و خبری دست به جنگ روانی زده است تا با وارونه جلوه دادن واقعیت‌ها، رابطه مؤمنانه مؤمنین را قطع کند. از این رو باید با تبیین و روشنگری، حقیقت‌ها را برای همگام بیان کرد. (سخنرانی مقام معظم رهبری در جمع مداحان ۱۴۰۰/۱۱/۳)

ب) اتحاد امت اسلامی؛

کلمه دوم اتحاد امت اسلامی است که اتحاد از ریشه وحدت در لغت به معنی یکی شدن دوشیء است (محمود عبد الرحمان، بی تا: ۵۰/۱)

اتحاد امت اسلامی به معنی یکی شدن امت اسلامی است که تمام امت اسلامی؛ حول محور مشترکات جمع شوند و یک هدف واحد را دنبال نمایند و در برابر دشمن مشترک از کیان اسلام دفاع نمایند و با حفظ اعتقادات خود شان برای یک هدف بزرگتر که همان حفظ اقتدار و سیادت امت اسلامی باشند در برابر دشمنان اسلام؛ در یک صف واحد بایستند.

پس اتحاد اسلامی به معنی دست کشیدن از اعتقادات نیست به این معنی نیست که سنی شیعه شوند و یا شیعه سنی شوند بلکه به این معنی است که با حفظ اعتقادات شان در برابر دشمن مشترک در یک صف واحد بایستند.

اهمیت وحدت در قرآن

در قرآن هر موضوعی به طور روشن بیان شده و هر کس به اندازه استعداد و نیروی ذهنی خود

از آن بهره مند می‌شود. یکی از این موضوعات بسیار مهم و قابل توجه، موضوع وحدت است که با مفاهیمی چون: «واعتصموا» (۱۰۳/آل عمران)، «تعاونوا» (مانده ۲)، «اصلحوا» (۱۰/حجرات)، «إصلاح بين الناس» (۱۱۴/نساء)، «اللف بين قلوبكم» (۱۰۳/آل عمران)، «أمة واحدة» (۲۱۳/بقره، ۴۸/مایده)، «أمة وسطا» (۱۴۳/بقره)، «حزب الله» (۵۶/مایده، ۲۲/مجادله)، «صبغة الله» (۱۳۸/بقره) و «اخوة» (۱۰/حجرات) آمده است. قرآن به مساله اتحاد از دیدگاه اجتماعی آن، نگرسته و بر اهمیت اتحاد میان ادیان، مسلمانان و نهاد خانواده تاکید کرده است و پیوند میان دل‌های مؤمنان را نوعی تصرف الهی می‌شمارد و از نعمت‌های الهی به حساب می‌آورد «و اذكروا نعمت الله عليكم إذ كنتم أعداء فألف بين قلوبكم فأصبحتم بنعمته إخوانا» (۱۰۳/آل عمران) خداوند با صراحت بیان می‌کند که ای پیامبر این عنایت خداوند بوده که دل‌های مؤمنان را بهم نزدیک کردند والا تمام ثروتهای روی زمین را هم اگر انفاق می‌کردی نمی‌توانستی قلوب آنها را بهم نزدیک کنی. «لو أنفقنا ما في الأرض جميعاً ما ألفت بين قلوبهم و لكن الله ألفت بينهم» (۶۳/انفال)

قرآن برای برقراری، مداومت و نیز حفظ این یگانگی تدابیر گوناگونی را پیش بینی کرده که بخشی از آن، جنبه پیش‌گیری از تفرقه را دارد، «يا أيها الناس إنا خلقناكم من ذكرٍ و أنثى و جعلناكم شعوباً و قبائل لتعارفوا إن أكرمكم عند الله أتقاكم» (۱۳/حجرات) ای مردم ما شما را از یک زن و مرد آفریدیم و شما را شعبه شعبه و قبیله قبیله قرار دادیم تا همدیگر را بشناسید و بهترین شما در نزد خدا باتقوا ترین شماست. این آیه را اگر کسی درست بفهمد دیگر سراغ اختلاف و نزاع نمی‌رود از نزاع پیش‌گیری می‌کند زیرا اختلاف و نزاع غالباً از یک نوع احساس خود برتر بینی ناشی می‌شود و قرآن با صراحت بیان می‌کند که نزاد و قوم و جغرافیای زندگی برای کسی ایجاد برتری نمی‌کند و سر منشا خلقت همه شما از یک زن و مرد است و ارزش هرکس در پیشگاه خدا به قبیله و طایفه نیست به جغرافیای زندگی اش نیست و .. بلکه به میزان تقوای اوست.

و بخشی دیگری از تدابیر قرآن به درمان نزاع و اختلاف، ناظر است.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ وَ أَنْزَلَ مَعَهُمُ

الْكِتَابِ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ (۲۱۳/ بقره). مردم امتی یگانه بودند، سپس خداوند پیامبران را مژده رسان و بیم دهنده برانگیخت و به همراه آنان، کتاب را به حق نازل کرد. تا میان مردم در آن چه که اختلاف داشتند، داوری کند.. پس از نگاه قرآن، تفاوت رنگ و زبان و.. مایه امتیاز و برتری نیست، بلکه نشانه‌های قدرت الهی است. قرآن در کنار برنامه‌های تشریحی، نه تنها پیروان مذاهب اسلامی را بلکه پیروان شرایع دیگر را به گرد آمدن حول نقاط مشترک با یک دیگر فرامی خواند.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَ لَا نُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَ لَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ (۶۴/ آل عمران) ای پیامبر! به اهل کتاب بگو، بیایید بر اساس کلمه‌ای که بین ما و شما مشترک است، غیر از خدا را نپرستیم و یکدیگر را در برابر خداوند به عنوان رب و پروردگار نگیریم.

قرآن در این آیه حتی اهل کتاب را دعوت می‌کند که حول محور مشترکات مان زندگی مسالمت آمیز داشته باشیم آنوقت چگونه راضی می‌شود که میان مذاهب اسلامی با این همه مشترکات، نزاع و درگیری باشد. در واقع قرآن با این دعوت صریح و آشکار از اهل کتاب برای گرد آمدن حول محور مشترکات، بنیاد یک جامعه جهانی آرام و امن همراه با احترام متقابل به فرهنگ‌ها و ملیت‌ها را پایه‌گذاری می‌کند و خود را کتاب مصلدق می‌نامد یعنی تصدیق کننده کتب پیامبران قبلی. «وَ آمَنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ» (۴۱/ بقره) به آن چه نازل کردیم (قرآن) ایمان بیاورید در حالی که تصدیق کننده است آنچه را که با شما است یعنی کتاب که بر شما نازل شده است را تصدیق کننده است.

قرآن مجید، مردان و زنان با ایمان را یاور و پشتیبان یکدیگر قرارداده و رابطه ولاء را میان آنها برقرار می‌داند و می‌فرماید: «وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ الْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ» (۷۱/ توبه) مؤمنین و مؤمنات بعضی شان ولی و یاور بعضی دیگر شان هست.

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الَّذِينَ ءَاوُوا وَ نَصَرُوا أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ (۷۲/ انفال) کسانی که ایمان آوردند و مهاجرت کردند و با جان و مال شان در راه خدا جهاد کردند و کسانی که پناه

دادند و یاری کردند آنها بعضی شان ولی و یاور بعضی دیگرند.

مرحوم شهید مطهری می‌فرماید: مطلبی در دین مقدس اسلام که دینی اجتماعی است مورد تأکید و اصرار واقع شده است به نام موالات مؤمنین یکدیگر را، و در مقابل، دستور رسیده است به منع موالات مؤمنین و مسلمین کافران را. معنی کلمه "ولاء" که "ولایت" و "تولی" ولی "و" "مولا" و غیره همه از این کلمه مشتق شده است "اتصال و نزدیکی" است. وقتی که دو چیز یا دو شخص به یکدیگر آنچنان نزدیک باشند که در میان آنها فاصله‌ای وجود نداشته باشد، عرب این را "توالی" می‌نامد، کما اینکه ما در اصطلاح فارسی کلمه "توالی" را در جایی به کار می‌بریم که دو چیز بلافاصله پشت سر یکدیگر باشند یعنی بینشان فاصله نباشد. ولی وقتی می‌گویند مسلمین باید نسبت به یکدیگر ولایت داشته باشند یا ولاء یکدیگر را داشته باشند مقصود این است که روحهای شان به یکدیگر نزدیک باشد و روابط اجتماعیشان با یکدیگر روابط نزدیک باشد. و لهذا مثلاً این که یک کسی اعانت بکند دیگری را، کمک بدهد به دیگری، خودش یک ارتباطی است، یک اتصالی است، یک پیوند است، نوعی ولایت است که در قرآن "ولاء" نامیده می‌شود. یعنی یکدیگر را کمک بدهید. ولاء یکدیگر را داشته باشید یعنی تعاون در میان شما حکمفرما باشد، که اگر بخواهیم روح مطلب را در مظاهر مختلفش بشکافیم همان مطلبی است که پیغمبر اکرم با آن تشبیه بسیار عالی بیان فرمود: «مثل المؤمنین فی تواددهم و تراحمهم و تعاطفهم مثل الجسد اذا اشتكى منه عضو تداعى له سائر الجسد بالسهر و الحمى» (محمدی ری شهری، میزان الحکمه: ۱۰ / ۳۸۵)

یعنی مثل اهل ایمان مثل یک پیکر است. آنها به منزله اجزاء یک پیکرند که اگر عضوی به درد آید سایر عضوها با تب و بیداری با او همدردی می‌کنند. هر وقت مسلمانان به این شکل در آمدند که حکم اعضای یک پیکر را پیدا کردند یعنی روابطشان و نزدیکیشان با یکدیگر و اشتراکشان در سرنوشت یکدیگر، همدردی و همکاری و همدلیشان به آنجا رسید که حکم اعضای یک پیکر را پیدا کردند، منظور قرآن در باب ولاء مؤمنین و مسلمین نسبت به یکدیگر عملی شده است. (مطهری، ۱۴۳۰: ۲۶ / ۱۸۷)

اهمیت وحدت در سنت

حضرت پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یک انسان کامل است و هیچ پیامبری به درجه او نمی‌رسد وی ختم مرتبت است و تمام انبیای الهی مقدمه برای آمدن ایشان است و هیچ کتابی به منزلت قرآن نمی‌رسد و کامل ترین برنامه سعادت را برای بشر به ارمغان آورده و در قرآن، سفارش‌های فراوانی در باره اتحاد امت اسلامی داریم چنانکه نمونه‌های از آن در بالا ذکر شد. پیامبر گرامی اسلام نیز مهمترین دستوراتش درباره اتحاد امت اسلامی است ولی افسوس که امت اسلامی گوش شنوا نداشتند و آن همه سفارش قرآن و پیامبر گرامی اسلام را نادیده گرفتند و دچار تفرقه شدند؛ متأسفانه پدیده شوم اختلاف و تفرقه هم چنان بر سر امت اسلامی سایه افکنده و امت اسلامی را هر روز از همدیگر دور تر می‌کند؛ و این در حالی است که پیامبر رحمت مؤمنین را اعضای یک پیکر می‌داند و می‌فرماید: «تری المؤمنین فی توادهم و تراحمهم و تعاطفهم کمثل الجسد اذا اشتكى عضو تداعى له سائر جسده بالسهر و الحمى»؛ یعنی مؤمنین در شفقت و مهربانی، همانندی اعضای یک جسدند که اگر عضوی از جسد دچار ناراحتی شود بقیه جسد هم دچار تب و ناراحتی و بی‌خوابی می‌شود. (احمد ابن حنبل، بی تا: ۳۷۹/۶ و خولی، بی تا: ۱۲۱/۱ و ابوالقاسم، پاینده، بی تا: ۳۸۲/۱ و شهیدی، ۱۳۷۳/۵: ۴۶۸ و محمدی ریشه‌ری، بی تا: ۱۰/۳۸۵ و زمخشری، بی تا: ۲۷۱/۵ و منتظری، ۱۴۰۹: ۷۱۵/۲) و نیز در حدیث دیگری که از حضرت پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمده می‌فرماید: «المؤمن للمؤمن کالبنیان یشد بعضه بعضا، ثم شبک بین اصابعه...» مؤمن برای مؤمن همانندی اجزای یک ساختمان هستند که باعث استحکام و تقویت یکدیگر می‌شود در بعضی از منابع آمده که حضرت انگشتان مبارک خود را داخل هم بردند و به این وسیله استحکام را نشان دادند برای حاضرین. (مجلسی، بی تا: ۱۵۰/۵۸ و بخاری، بی تا: ۶۰۲۷ و ابوالقاسم پاینده، بی تا: ۷۸۲/۱ و مشکینی، ۱۴۲۴: ۱/۲۴ و دروزه، ۱۳۸۳: ۳/۱۰ و ابن عربی، بی تا: ۵۶۲/۴ و شعیری، بی تا: ۵۸/۱ و ابن کثیر، ۱۴۱۹: ۹/۱۷۲ و محمدی ریشه‌ری، بی تا: ۱/۲۰۸) باز در حدیث دیگری حضرت می‌فرماید:

المؤمن من اهل الايمان بمنزله الراس من الجسد يالم المؤمن لاهل الايمان كما يالم الجسد لما في الراس؛ یعنی مؤمن نسبت به اهل ایمان چون سر نسبت به جسد است مؤمن از رنج مؤمن رنجور می‌شود چنانکه تن از رنج سر رنجور

می‌شود. (ابوالقاسم، پاینده، بی تا: ۱/ ۷۸۲ و زحیلی، ۱۴۱۸: ۲۶/ ۲۴۰ و ذهبی،

۱۴۰۸: ۱/ ۴۲ و سیوطی، بی تا: ۲/ ۶۶۱ و محمدی ریشهری،: ۱۴۲۹: ۱/ ۴۲۱)

قرآن کریم نیز در سوره صف همین مطلب را تاکید می‌کند «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَانَتْهُمْ بُيُوتٌ مَرْصُوعًا» (۴/ صف). قطعاً خداوند دوست می‌دارد کسانی را در راه خدا همانندی دیوارهای از سرب صف اندر صف مبارزه می‌کند. باز حدیث دیگری از رسول گرامی اسلام ﷺ است که می‌فرماید: «المؤمنون كرجل واحد ان اشتكى عينه اشتكى كله و ان اشتكى راسه اشتكى كله» مؤمنین همانندی در اتحاد و همبستگی همانندی یک فردند که اگر چشم او دچار ناراحتی شود تمام بدن آن فرد دچار ناراحتی می‌شود و اگر سر او دچار ناراحتی شود تمام بدن او دچار ناراحتی می‌شود. (ثعلبی، ۱۴۲۲: ۳/ ۱۲۱) بنا بر این مؤمن همانندی اعضای یک بدن است به تعبیری زیبایی سعدی شیرازی:

بنی آدم اعضای یک پیکرند	که در آفرینش ز یک گوهرند
چو عضوی بدرد آورد روزگار	نماند دیگر عضوها را قرار
تو کز محنت دیگران بی غمی	نشاید که نامت نهند آدمی

(سعدی، بی تا: ۲۸)

امام صادق عليه السلام نیز مؤمنان را برادر همدیگر خوانده که نمی‌توانند در قبال همدیگر بی تفاوت باشند: «انما المؤمنون اخوه بنو اب و ام اذا ضرب على رجل منهم عرق سهر له الاخرون» مؤمنان همانندی برادران هستند که از یک پدر و مادرند چنانچه ناراحتی برای یکی از آنها پیش بیاید بقیه نیز ناراحت می‌شوند. (العروسی، الحویزی، ۱۴۱۵: ۵/ ۸۶ و کلینی، ۱۴۰۷: ۲/ ۱۶۶)

نقش جهاد تبیین در ایجاد وحدت و اتحاد امت اسلامی

قبلاً گفته شد که امت اسلامی شدیداً دچار نابسامانی شده امروز در جغرافیای جهان اسلام کمتر جای را می‌توان پیدا کرد که دچار نزاع و درگیری‌های مذهبی نباشد و این درگیریها غالباً از دو چیز ناشی می‌شود اول از جهل توده امت اسلامی نسبت به حدود شریعت. دوم جهل به دشمنان و حیل‌های آنها؛ یعنی توده امت اسلامی دین مدار هستند ولی دین شناس نیستند و این دین شناس نبودن خیلی خطر ناک است برای همین در متون دینی ما نسبت به آموزش دین

بسیار سفارش شده روایت از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است که می‌فرماید: «اف لكل مسلم لا يجعل في كل جمعة يوما يتفقه فيه أمر دينه ويسأل عن دينه». (نمازی، بی تا: ۱۵۱/۱) یعنی من پیغمبر از مسلمان که در هفته یک روزش را برای دین آموزی قرار ندهد بیزارم. روایت دیگر از امام صادق علیه السلام است که می‌فرماید:

حدیث في حلال و حرام تأخذ من صادق خیر من الدنيا و ما فيها من ذهب أو فضة. (عطاردی، بی تا: ۴۹۷/۱) یعنی یک حدیث در باره حلال و حرام که از فرد صادق و مورد اطمینان می‌شنوی برایت از تمام دنیا و ما فيها که همه طلا و نقره باشد بهتر است.

در سیره بزرگان دین نیز این مطلب روشن است که عبدالعظیم حسنی که برای زیارت او در روایات ثواب زیارت امام حسین علیه السلام ذکر شده؛ ایشان با آنکه فقیه است ولی محضر امام هادی علیه السلام شرفیاب می‌شود اعتقاداتش را عرضه می‌کند که امام تأیید و یا تصحیح نمایند یعنی حدود شریعت برای عبدالعظیم حسنی بخوبی بیان شده ولی می‌خواهد از این تبیین اطمینان پیدا کند و امام معصوم این تبیین را تأیید و یا تصحیح نماید. (عطاردی، بی تا: ۲۱۸/۱) اگر توده امت اسلامی، همانگونه که دین مدار بودند، دین شناس هم می‌بودند، امروز ما این همه گرفتاری نزاع و درگیری مذهبی نداشتیم؛ این سخن حکیمانه از امام راحل رضوان الله علیه است که اگر همه انبیای الهی در یک زمان می‌آمدند دچار اختلاف نمی‌شدند؛ و این بعلت دین شناسی آنها است رهبر معظم انقلاب که جهاد تبیین را مهم دانستند علتش همین است که اگر جهاد تبیین خوب انجام شود آگاهی دینی مردم بالا می‌رود و توده مردم دین شناس می‌شوند و در نتیجه نزاعهای درون دینی تقلیل پیدا می‌کند.

منشأ دوم نزاعها و درگیری‌های مذهبی قبلا اشاره شد که جهل به دشمنان و حیل‌های آنها است افرادی زیادی و گروهها و پیروان ادیان دیگر با اسلام دشمنی دارند مخصوصا یهود که دشمنی خاصی با اسلام دارد و این آیه قرآن گواهی بر این مدعاست؛ «لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدُوًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا إِلَيْهِمْ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا» (۸۲/ مایده) قطعاً یهود را شدیدترین مردم از حیث دشمنی با مؤمنان می‌یابی. امروز اسرائیل غاصب که صنعت و اقتصاد نیز در

دست اوست با تمام توانش برای دشمنی با اسلام به پا خواسته و کشورهای غربی از جمله آمریکا که ادعای کدخدای جهان را دارد، مثل موم دست اسرائیل است و از رژیم غاصب صهیونیستی خط می‌گیرد.

در چنین شرایط حساس اگر نخبگان جامعه اسلامی از جهاد تبیین غفلت کنند، دشمنان بی‌کار نمی‌نشینند و می‌کوشند جای حق و باطل و ظالم و مظلوم را عوض کنند و اندیشه توده امت اسلامی را نسبت به ارزشهای دینی و ملی شان عوض کنند به فرموده امیرالمؤمنین علیه السلام: «مَنْ نَامَ لَمْ يُنْمِ عَنهُ؛ (نهج البلاغه نامه ۶۲. آن‌که به خواب رود، (بداند که) دشمن او نخواهد بود است. همین سرنوشت که امروز گریبان گیر امت اسلامی شده ناشی از همین غفلت نخبگان امت اسلامی و مکر و کید دشمنان اسلام است. با کمال تأسف امروز کمتر جای از کشورهای اسلامی را می‌توان پیدا کرد که در آن‌جا نزاع و درگیری مذهبی نباشد مذاهب و نحله‌های مختلف اسلامی که همگی لاله الاالله می‌گویند باهم در حال جنگ و نزاع مذهبی هستند، و غربی‌ها که خود آتش افروز این فتنه‌ها هستند، با کمال امنیت به طرفهای درگیر و متخاصم سلاح شان را می‌فروشند و گاهی به بهانه حمایت از یک طرف در گیر، معادن و سرمایه‌های زیر زمینی کشوری را به تاراج می‌برند کاری که آمریکا در افغانستان و عراق و... انجام داد؛ اما امت اسلامی در خواب غفلت، و با شعار الله اکبر هر روز همدیگر را می‌کشند؛ در حالی که قرآن مشترک، پیغمبر مشترک، قبله مشترک و در بسیاری از اصول دین باهم مشترک هستند؛ اما اختلاف در فروع، آن چنان آنها را از هم دور کرده که هر روز تعدادی زیادی از مادران مسلمان داغدار می‌شوند و هر روز نوامیس مسلمان هتک می‌شوند و هر روز اطفال مسلمان یتیم می‌شوند و از همه دردناکتر این که همه اینها بدست خود مسلمانها و برای کسب رضای خدا و رفتن به بهشت انجام می‌شود؛ اینجا است که اهمیت جهاد تبیین مشخص می‌شود که اگر حقایق دین مبین اسلام برای فرد فردی از امت اسلامی، بخوبی تبیین می‌شد، امروز وضعیت مسلمانها، اینگونه نبود. نخبگان جامعه، اگر برای توده امت اسلامی بخوبی تبیین می‌کردند که امت اسلامی باید یک امت واحد، منسجم و مقتدر باشد و افراد مسلمان به حکم قرآن باهم برادرند و اختلاف و نزاع

باعث ضعف امت اسلامی می‌شود، امروز اینگونه مسلمانها به جان هم نمی‌افتادند؛ چون تبیین درست انجام نشده لذا افراد مسلمان قربتا الی الله و برای رفتن به بهشت همدیگر را می‌کشند. یک طنز پرداز افغانستانی در یک جلسه با خدایش با زبان طنز مناجات می‌کرد و در واقع وضعیت اسفبار کشورهای اسلامی را بیان می‌کرد او می‌گفت: خدایا چه می‌شد که بهشت را نداشتی؟. بندگان را به حال خود میزاشتی؟. آخر الان هر چه کار زشته. برای رفتن به همین بهشته. واقعیت امروزی جهان اسلام همین است یعنی گروه‌های تکفیری مثل آب خوردن مسلمانها را می‌کشند برای چه؟ می‌خواهند به بهشت بروند اینجاست که ما بخوبی درک می‌کنیم که نخبگان جامعه در زمینه جهاد تبیین کوتاهی کرده اند که اگر کوتاهی نمی‌کردند و اسلام را با تمام حدودش برای مردم بیان می‌کردند امروز شاهد این همه کشتار مسلمانان نبودیم در جای که نخبگان جامعه کم کاری کنند، دشمن طبق سلیقه خود حقایق دین ما را برای توده‌های امت اسلامی تبیین می‌کنند و امت اسلامی را پارچه پارچه نموده و نحله‌های تند رو را تجهیز می‌کنند تا به نتیجه دلخواه خود برسند و نتیجه تبیین دشمن همان تکفیر همدیگر خواهد بود که الان گریبان همه جوامع اسلامی را گرفته حالا اگر ما بخواهیم این نقیصه را جبران کنیم و باید تلاش کنیم این ظرفیت را در امت اسلامی ایجاد نماییم که پیروان هر کدام از مذاهب اسلامی بدون تعصب از طریق بزرگان آن مذاهب حدود شریعت را لا اقل در چوکاد و قالب مذهب خودش بشناسند نه از طریق وهابیت و افراد مزدور دشمن؛ بزرگان و رهبران مذاهب اسلامی، باهمدیگر تعامل و مباحثات علمی داشته باشند؛ همانگونه که آیه الله بروجردی زعیم حوزه علمیه قم و شیخ شلتوت رییس الازهر مصر، باهم روابط حسنه داشتند؛ پس اگر بخواهیم اقتدار از دست رفته امت اسلامی بر گردد، و آیات قرآن که دعوت به وحدت می‌کند، تحقق عینی پیدا کند و آیه نفی سبیل، «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (نساء/ ۱۴۱) که می‌فرماید: کافرین نمی‌توانند بر مؤمنین سلطه پیدا کنند، جامه عمل بپوشد، باید دو کار مهم انجام شود؛ اول اینکه علما و سران مذاهب اسلامی باهم دیگر روابط حسنه داشته باشند و از تبلیغ بر علیه همدیگر پر هیز نمایند یعنی نمود عینی اتحاد میان علما و نخبگان مذاهب اسلامی شکل بگیرد و معنی

اتحاد هم این نیست که از اعتقادات شان دست بکشند، نه؛ اتحاد به این معنی است که با این همه مشترکات که باهم داریم کنار هم زندگی مسالمت آمیز داشته باشیم و بر علیه دشمن مشترک مان از همدیگر دفاع کنیم چنانکه شیوه امامان مذاهب اسلامی همینگونه بوده.

دوم؛ جهاد تبیین هم در بعد دینی و هم در بعد دشمن شناسی میان توده امت اسلامی بخوبی انجام بگیرد که توده امت اسلامی به این آگاهی برسد که هم حدود شریعت را خوب بدانند و دیگر گوینده لاله الا الله را تکفیر نکنند و هم دشمن مشترک شان را بشناسند مثلاً پیروان مذهب حنفی بدانند که شیعه دشمن آنها نیست بلکه آمریکا و رژیم صهیونیستی دشمن همه مسلمانها است و استعمار پیر انگلیس دشمن آنها است؛ اگر آگاهی امت اسلامی به این سطح رسید که همدیگر را برادر دانست و دشمن و حيله آنها را بخوبی شناخت؛ و برای ایجاد اخوت و اتحاد مسلمانان راهکارهای عملی جستجو کرد، امت اسلامی اقتدار از دست رفته اش را باز خواهد یافت، بهترین راهکار شاید همین راهکاری باشد که حضرت آیت الله محسنی رحمته الله علیه در زمینه تقویت اتحاد اسلامی مطرح می کند که عبارتند:

۱. تشکیل مدارس دینی مشترک از پیروان مذاهب اسلامی در شهرهایی که فرق گوناگون حضور دارند.
۲. تأمین نشریه مشترک دینی
۳. چاپ و نشر احادیث مشترک نبوی (ص)
۴. تشکیل جلسات تبلیغی مشترک در موضوعات مورد قبول مذاهب اسلامی.
۵. مشارکت در غمها و شادی های یکدیگر.
۶. اعطای حقوق همسان و کاهش فشارهای سیاسی بر اقلیت های مذهبی در تمام کشورهای اسلامی.
۷. تداوم و تقویت کنفرانس های تقریبی.
۸. اعلام برائت شیعه از غلات و برائت اهل سنت از نواصب و دشمنان اهل بیت نبوی (ص)
۹. تشکیل شورای اخوت اسلامی.
۱۰. تشخیص دقیق مسائل مورد اتفاق و موارد اختلافی در میان فرق اسلامی. (تبرانیان،

۱۳۸۴: راهکارهای تقریب)

همان چیزی که رهبری بزرگوار انقلاب نیز بر آن تأکید کردند، یعنی تدوین منشور اتحاد اسلامی ضروری‌ترین نیاز امروز است که عالمان و روشنفکران دنیای اسلامی با سرعت و دقت و اخلاص و احساس مسئولیت باید بدان عمل کنند.

نتیجه

تبیین حقایق، یکی از مسایل مهم و اساسی جوامع بشری به حساب می‌آید؛ اصولاً پیامبران برای تبیین آمده‌اند؛ تبیین حقایق عالم، تبیین وجود خود انسان، تبیین ظرفیت‌های انسان، تبیین راهی که باید برود. به همین جهت، یکی از نام‌های قرآن کریم بیان است: «هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ» (۱۳۸ / آل عمران) قرآن تبیین‌کننده‌ای برای مردم است؛ برای همین است که رهبر انقلاب جهاد تبیین را مطرح می‌کند یعنی تبیین را نوعی جهاد می‌داند؛ در تاریخ پر فراز و نشیب اسلام هر جا نقطه اوج می‌بینیم نتیجه‌ای این است که تبیین ارزشها و حقایق دینی به خوبی انجام شده؛ در صدر اسلام غلبه پیامبر بر دشمنان شان بر اثر تبیین آن حضرت انجام شد نه با سلاح و شمشیر؛ در کربلا یزیدیان برای محو اسلام و ارزشهای دینی با تمام توان به میدان آمدند فرزندان پیامبر را که حضرتش بارها در حضور مسلمانها سید جوانان اهل بهشت معرفی کرده بودند؛ با فجیع‌ترین وضعیت به شهادت رساندند اهل بیت آنحضرت را اسیر گرفتند و تلاش کردند که آنها را خارجی معرفی نمایند یعنی کسیکه بر خلیفه مسلمین خروج کرده؛ و جنایت شان را وجهه شرعی بدهند؛ جای حق و باطل و ظالم و مظلوم را عوض نمایند؛ امام سجاد و زینب کبرا سلام الله علیهما با جهاد تبیین تونستند تبلیغات دشمن را خنثی نمایند و ماهیت دشمن را برای جامعه اسلامی روشن نموده آنها را رسوا نمایند؛ پیروزی انقلاب اسلامی ایران هم نتیجه تبیین حکیمانه امام راحل (ره) و علمای بزرگ هم فکر امام بودند؛ امام علیه السلام حقایق کشور و اسلام را تبیین کرد و واقعیاتی را که در رژیم پهلوی اتفاق می‌افتاد و آن‌ها مخفی می‌کردند، مورد روشنگری قرار داد؛ بنابراین، تبیین، مبنای تفکر انقلاب اسلامی و امتداد آن است؛ یعنی همانطوری که تبیین درست ارزشها و حقایق دینی و حیلها و مکاید رژیم پهلوی، برای مردم

ایران، توانستند مسلمانها را در این کشور؛ به پیروزی برسانند و حکومت دینی را به عینیت برسانند و مسلمانان را در یک بخش کوچک از جغرافیای جهان اسلام؛ به سیادت و آقای برسانند؛ تبیین درست حقایق و ارزشهای دینی، و افشای حیلها و مکایید رژیم غاصب صهیونیستی و کشورهای استعمارگر غربی در تمام جغرافیای اسلام؛ نیز می‌تواند مسلمین را حول یک محور واحد جمع نمایند و تفرقه و درگیریهای مذهبی را از جامعه اسلامی دور نمایند و سیادت و آقای از دست رفته مسلمین را در سراسر جهان اسلام بر گرداند و دست کفار و سلطه‌ای آنان را از جهان اسلام کوتاه نماید و آیات «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» (۱۰ / حجرات) و «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (۱۴۱ / نساء) و «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (۱۰۳ / آل عمران) و .. را عینیت ببخشد و مسلمین در تمام عرصه‌های زندگی شان از کشورهای استعمارگر غرب بی‌نیاز شوند و در عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، صنعتی و .... با تعامل میان خود شان یک اتحادیه ای را بوجود بیاورند که تمام مسلمانان در این کشورهای عضو اتحادیه بتوانند بدون ویزا مسافرت نموده از ظرفیتهای همدیگر استفاده نمایند و تجارب شان را در اختیار همدیگر قرار دهند و تمام مسلمین در برابر دشمن مشترک در یک صف از دین مبین اسلام دفاع نمایند.

کتابنامه

- قرآن کریم
نهج البلاغه.
- ابن جمهور احسایی، محمد بن علی، عوالی اللئالی، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۳۰ق.
- ابن حنبل، احمد، مسند، مؤسسه الرساله، قاهره بی‌تا.
- ابن عربی (محبی الدین)، محمد ابن علی، فتوحات المکیه، مؤسسه آل البیت لاحیاء التراث، بی‌تا.
- ابن کثیر، اسماعیل ابن علی، تفسیر القرآن العظیم، دارالکتب العلمیه، بیروت، ۱۴۱۹ق.
- بخاری، محمد ابن اسماعیل صحیح بخاری، مؤسسه تاریخ عربی، بی‌تا.
- پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، نشر دنیای دانش، بی‌تا.
- تیرانیان، محمد حسن، استراتژی تقریب مذاهب اسلامی، (مجموعه مقالات هیجدهمین کنفرانس وحدت اسلامی) مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، معاونت فرهنگی، ۱۳۸۴ ش.
- ثعلبی، تفسیر ثعلبی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۴۲۲ق.
- خولی، محمد عبدالعزیز، الادب النبوی، بی‌تا، بی‌تا.
- دروزه، محمد عزت، تفسیر حدیث، دار احیاء الکتب العربیه، قاهره، ۱۳۸۳ ش.
- ذهبی، شمس الدین، معجم شیوخ کبیر، مکتبه الصدیق، طایف، ۱۴۰۸ق.
- محمدی ری‌شهری، محمد، میزان الحکمه، دارالحدیث، قم، بی‌تا.
- زحیلی، وهبه، تفسیر منیر، دارالفکر المعاصر، دمشق، ۱۴۱۸ق.
- زمخشری، محمود ابن عمر، ربیع الابرار و نصوص الاخبار، مؤسسه اعلمی للمطبوعات، بی‌تا.
- سعدی ابو جیب، القاموس الفقہی لغة و اصطلاحا، دار الفکر، دمشق - سوریه، دوم، ۱۴۰۸ق.
- سعدی، مصلح ابن عبدالله، گلستان، چاپ اسلامی، تهران، بی‌تا.
- سیوطی، عبدالرحمن، جامع الصغیر، دارالفکر لطباعه والنشر والتوزیع، بیروت، بی‌تا.
- شعیری، محمد، جامع الاخبار، مطبعه حیدریه نجف، بی‌تا.
- شهیدی، سید جعفر، شرح مثنوی، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۷۳ ش.
- صاحب بن عباد، اسماعیل بن عباد، المحيط فی اللغة، عالم الکتب، بیروت، چ. اول، ۱۴۱۴ق.

- عروسی حویزی، عبد علی، تفسیر نورالثقلین، اسماعیلیان، قم، ۱۴۱۵ق.
- عطاردی، عزیز الله، مسند عبدالعظیم حسنی، نشر عطارد، بی تا.
- عطاردی، عزیزالله، مسند امام صادق علیه السلام، نشر عطارد، بی تا.
- فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر فی غریب الشرح الكبير للرافعی، منشورات دار الرضی، قم، ج. اول، بی تا.
- قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، دار الکتب الإسلامیة، تهران، ج. ششم، ۱۴۱۲ق.
- کلینی، محمد، اصول کافی، دارالکتب الاسلامیة، تهران، ۱۴۰۷ق.
- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، مؤسسه الوفاء، بیروت، بی تا.
- محمدی ری شهری، محمد، حکم النبی، مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث قم، ۱۴۲۹ق.
- محمود عبد الرحمان، معجم المصطلحات و الألفاظ الفقہیة، بی تا
- مسلم ابن حجاج، صحیح مسلم، مکتبه العصریه، ۱۴۲۸ق.
- مشکینی، میرزا علی، مصطلحات الفقه، بی تا، بی تا.
- مشکینی، علی، تحریر مواعظ العدیدیه، نشر الهادی، قم، ۱۴۲۴ق.
- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، انتشارات صدرا، تهران، ۱۴۳۰ق.
- منتظری، حسین علی، دراسات فی ولایه الفقیه، المركز العالمی لدراسات الاسلامیة، قم، ۱۴۰۹ق.
- نمازی، علی، مستدرک سفینه البحار، مؤسسه نشر اسلامی زیر نظر جامعه مدرسین، قم، بی تا.
- زبیدی واسطی، سید محمد مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، دار الفكر للطباعة و النشر و التوزیع، بیروت، ج. اول، ۱۴۱۴ق.

